

2 Kritisk reflexiv humanism och kritisk konstruktionistisk psykologi

Ian Parker

In D. J. Nightingale & J. Crabdy (eds)
Social - Konstruktionistisk
psykologi: En kritisk analys av
teori och praktik. (2001)
Lund: Studentlitteratur

Inledning

Detta kapitel handlar om humanismens, tolkningens och reflexivitetens roll inom den kritiska psykologin. Humanism har många betydelse (beroende på vad den jämförs med), men betonar alltid människors status, betydelse, makt och prestationer – istället för de sociokulturella källor de grundas på. Inom psykologin associeras humanismen med en holistisk ansats på personen och en betoning av subjektets agens, rationalitet och självmedvetenhet. Naturligtvis skulle vi vilja vara sådana subjekt, nära saker i världen och nära saker vi gör, närvarande och tydliga för oss själva. Problemet är att våra upplevelser förmedlas och kompliceras så snart som vi börjar använda språket. Diskurser och handlingar som gör det möjligt för oss att vara människor i en kultur gör förståelsen av oss själva tvetydig och förvirrad. Saker och händelser talar inte direkt till oss. Människans liv är komplext och motsägelsefullt, så vi måste tolka det som sker. Sunt förnuft räcker inte till för den uppgiften eftersom det är just språket som förräder oss och leder in oss på fel vägar när vi försöker använda det för att förstå oss själva. Istället måste vi använda teori.

Ett av konstruktionismens viktigaste bidrag till den kritiska psykologin är att den riktar uppmärksamheten på hur diskursen fungerar ideologiskt. Det är därför några av oss uppmärksammar Michel Foucaults (1976, 1981) beskrivning av utvecklingen av vissa "sanningssystem", som tycks ge oss enkla och klara svar kring vårt väsen, men som faktiskt binder oss ännu starkare till maktrelatio-

ner. Om vi anammar denna sorts kritiska konstruktionism så är humanismen problematisk och den humanistiska psykologin ännu mer problematisk. Humanismen åberopar ett "jag" under ytan som kan vara tydligt för sig självt och kommunicera direkt med andra (Knight, 1961; Ayer, 1968). Foucault menar att detta "jag" tjänar ett ideologiskt syfte, att det stödjer en illusion om en fri och jämlik kommunikation som hjälper till att dölja maktfunktionerna. I detta kapitel argumenterar jag för att vi behöver hålla fast vid en variant av humanismen, en variant som har sin grund i en förståelse av social praktik om vi vill arbeta framåtskridande inom och mot disciplinen. Det kräver att vi tar tolkningsuppgiften på allvar, både i förståelsen av oss själva och i analysen av den sociala konstruktionen av vår psykologi. Det kräver också att vi är *reflexiva* när vi använder teori. Vi måste se till att våra teorier och analyser kan inrymma våra egna jag och aktiviteter (se också Cromby och Standen, kapitel 10).

Vid sidan av en kulturellt grundad humanism och teoretiskt påverkad tolkning behöver vi alltså en sorts kritisk reflexivitet. Foucault uppfattas ofta som en riktig anti-humanist (till exempel Racevskis, 1983) och används i striden mot den etablerade psykologins "rationella intakta subjekt" (Henriques m.fl., 1984). Jag vill dock hävda att hans arbete är användbart här eftersom det ger oss möjligheter att reflektera över diskurs som är förkroppsligad, känslig för maktformer och som förmår binda samman teori och praktik. Mot slutet av kapitlet kommer jag att ta fram tre teman som har sin grund i dessa argument och som bör vara en del av den kritiska reflexiva humanistiska ansatsen inom den konstruktionistiska psykologin.

Problem inom psykologi och humanistiska alternativ

Psykologi handlar om problem. Med det menas att motivet bakom en stor del av den psykologiska forskningen är en strävan att förstå något som inte verkar riktigt rätt, att förstå en problematisk fråga. Ibland innefattar denna strävan efter förståelse ett problematiser-

rande av något som verkar alltför självklart och sammanhängande. Därefter måste vi bryta ner företeelserna i dess olika beståndsdelar för att se vad de gör och varifrån de kommer.

Det är svårt att bryta upp

Det är här som den kritiska forskningen kommer in. De dynamiska debatter som hållits kring alternativa kritiska riktningar inom psykologin har syftat till att rikta vår uppmärksamhet mot själva psykologin, och striden för att förstå hur disciplinen fungerar och varifrån den kommer är en betydande del av det kritiskt reflexiva arbetet (Prilleltensky och Fox, 1997). Det finns dock en paradox här, eftersom de kritiska forskarna ofta har intresserat sig för en holistisk uppfattning av företeelser och en respekt för erfarenhetens integritet. Den etablerade psykologin har varit dehumaniserande i sin teori och praktik och då har humanismen kommit att bli ett attraktivt alternativ. Vi finner humanismen som en "tredje kraft" inom den nordamerikanska psykologin på 1960-talet (Wann, 1964; Bugental och Thomas, 1967) och humanistiska uppfattningar är senare viktiga i det "nya paradigmet" argument. Vi finner en version av humanism i kravet att vi "för vetenskapliga syften borde behandla folk som om de vore människor" (Harré och Secord, 1972: 18) och i uppmärksamheten på subjektivitet inom den kvalitativa forskningen (till exempel Reason och Rowan, 1981; Banister m.fl., 1994).

Dominansen av empiristiska och positivistiska tänkesätt inom psykologin, och av nordamerikanska versioner i synnerhet, ifrågasattes i slutet på 1960-talet och början av 1970-talet. "Krisen" inom den moderna socialpsykologin offentliggjorde ett missnöje med "tysta" psykologier inom disciplinen och en känslighet för språkets betydelse i mänsklig aktivitet (Parker, 1989). Människor är inte tysta, utan sköter en stor del av sin psykologiska aktivitet genom att tala. Det "nya paradigmet", som inriktade sig på språket, gjorde plats för kritisk forskning och, i synnerhet, för ett intresse av diskurs som det material som strukturerar upp mänsklig förståelse och praktik (Parker, 1997).

Etnometodologi, symbolisk interaktionism och språkfilosofi fanns bland de mikrosociologiska källor som blandats samman i det nya

paradigmet (Harré, 1979). Forskare som varit i kontakt med sociologi blir ofta förvånade över att idéer som verkar vara så nyskapande för psykologer (och nu läggs en hel del kvalitativ forskning, diskursiv psykologi och social konstruktionism till listan) i själva verket är ganska gamla. En bristande uppmärksamhet på tvång och konflikt markerar några nya anslag från sociologin, som innefattar idéer från vetenskaplig kunskapssociologi och konversationsanalys (Potter och Wetherell, 1987; Edwards och Potter, 1992; Antaki och Widdicombe, 1998). Vi måste hålla fast vid dessa frågor och inse att när språket är strukturerat i diskurser så är det strukturerat så att en del människor ges utrymme att säga vissa saker, och att vissa subjektpositioner tillåts och andra förbjuds. Fenomenologin har varit en betydande tillgång för dessa argument eftersom den tvingar oss att fokusera på de betydelser som människor skapar och på den erfarenhetsmängd vi som psykologiska varelser besitter (Richardson och Fowers, 1997). Detta fokus, och respekten för individuellt meningsskapande, kännetecknar både det värsta och det bästa inom humanismen.

Att bryta med humanismen

Att kräva att vi borde splittra saker, att vi borde dela upp vårt ämnesområde och dess metodiska apparat för den goda kritiska forskningens skull verkar stå i motsättning till humanistiska värderingar. Vi kan angripa denna paradox på två sätt och vi börjar med uppfattningen att det inte räcker med att gå över till en enkel humanism som en reaktion på den mekanistiska bild av människan som förespråkas av den traditionella psykologin. En sådan enkel humanism tenderar inte att ifrågasätta hur subjektiviteten är konstruerad eftersom den är så angelägen att respektera människors upplevelse. Om vi vill utmana disciplinens dehumanisering av "subjekten" så kan vi inte ta upplevelse, och den mening människor tillskriver "saker", för vad det är.

Den första orsaken till varför det skulle vara ett misstag att göra det, är att vi alltför ofta finner psykologiska modeller och processer reproducerade i miniatyr i människors vardagsliv. Många kritiska forskare som innehar en socialt konstruktionistisk position hävdar

att de
och att
skap m
1993).
som on
tioner
om sin
kologi
mental
kommi
något
familje
hänvis
vi på li
mer oc

Det fir
handla
andras
tionism
ninge
visar s
förståe
ren oc
ringar.
vår fo
upptä

Den a
för va
arbete
popul
eller k
goda t
så kal
form
exemp
giska
sen, s
schem

att det inte beror på att de modellerna och processerna är verkliga och att psykologin har "upptäckt" dem, utan att psykologisk kunskap nu är en del av det sunda förnuftet (Harré, 1983; Shotter, 1993). När människor talar om att de har tillträde till sitt minne som om det vore en slags lagringsmaskin, eller om att rätta till relationer som om de vore ett slags system, så gör de just det: de talar om sina upplevelser och beteenden på ett särskilt sätt. Kognitiv psykologi och datamodellering kan verka passande för att förstå dessa mentala processer, men vi behöver undersöka varifrån det talet har kommit från första början istället för att anta att vi har avslöjat något om tänkande. När människor talar om konkurrens inom familjen i barndomen för att förklara sina upplevelser eller när de hänvisar till omedvetna orsaker för att förklara saker de gör måste vi på liknande sätt ställa oss frågan varifrån dessa sätt att tala kommer och vilken funktion de tjänar.

Det finns en poäng här som vi återkommer till senare och den handlar om att de förklaringar människor ger om sitt eget eller andras mentala tillstånd är strukturerade. Den sociala konstruktionismens fördel inom psykologin är just att den har den inriktningen, istället för att acceptera psykologiska företeelser så som de visar sig direkt och omedelbart för oss. Vi behöver en viss teoretisk förståelse om hur de är strukturerade, vilken roll de spelar i kulturen och vilken roll psykologin spelar i skapandet av dessa förklaringar. Det är också av mycket stor betydelse att vi håller fast vid att vår forskning bör fokusera på själva redogörelserna, hellre än att upptäcka ett dolt mentalt maskineri under ytan.

Den andra orsaken till att vi inte kan ta upplevelse och betydelse för vad det är, är att vi då missar eller bagatelliserar psykologins arbete med motsägelser. Trots all tävlan mellan de två, så delar populärhumanismen och psykologin åsikten att sammanhållning eller konsistens är grunden för den mänskliga verkligheten och för goda teorier om den. I humanistiska försvar för människor mot de så kallade vetenskapliga förklaringarna till beteende visas detta i form av "integritet", "tillväxt" eller "självförverkligande" (till exempel Rogers, 1961; Maslow, 1973). I mekaniskt utförda psykologiska undersökningar, som ofta förringar den mänskliga förståelsen, ser vi det i besattheten efter konsistens i teorier och värderings-scheman. Principen om "snålhet" i psykologiskt teoretiserande, där

den enklaste, mest ekonomiska förklaringen favoriseras, är bara ett uttryck för försöket att filtrera det mentala livets ordning och de komplexa redogörelser vi utvecklar för att förstå det. Motsägelse, oförenlighet, tvetydighet och ambivalens är delar av humanpsykologin och så snart som vi fått dem ombord kan vi bättre förstå varför psykologin som ämne är så osammanhängande och fragmenterat.

Problemet med humanismen intensifieras när det övergår till en humanistisk psykologi (till exempel Rowan, 1994; Greening, 1998). Humanistiska värderingar är centrala för förhoppningar om progressiv social förändring och de understöder till exempel den marxistiska kritiken om dehumanisering i det kapitalistiska samhället (Novack, 1983). I händerna på psykologer blir de dock en garanti för att sociala processer reduceras till individuell nivå (till exempel Nevill, 1977). Det är av denna anledning som feminister, som har hjälpt till att bibehålla de humanistiska värderingarna i en dehumaniserad värld, har varit starkt kritiska mot vad den humanistiska psykologin gör för att tona ner sambanden mellan kvinnors erfarenheter och politisk kamp (till exempel Lerman, 1992; Waterhouse, 1993). Vi behöver kontrastera den humanistiska psykologin, vilken utför samma sorts ideologiska offerbeskyllning som resten av disciplinen, med den mer komplexa kritiska humanismens ståndpunkt.

Konstruktion och tolkning

Humanistiska psykologer låtsas ofta att den psykologiska verkligheten är klar och enkel, och att vi kan känna den direkt. Traditionella psykologer begår samma misstag när de tror att observation och mätning är nyckeln till god vetenskap och deras angreppssätt kulminerar i empiricism vilket innebär att man samlar in och jämför det som kan observeras. Det finns dock ett problem och det är att det alltid har funnits en "tolkningsklyfta" mellan representationer av världen, som innefattar alla våra observationer och konstruktioner av beteende och känslor, och sakerna själva (se också Pujol och Montenegro, kapitel 6 i denna volym). Tre former av "tolkningsklyftor" har beskrivits i den vetenskapliga kunskapssociologin av

Woolgar
("metho
ning. D
represen
elsen),
specifik
den öve
forskare
kraft av
statistis
rig är b
psykolo
ser för
den ver

Metodo

"Svårig
fullstän
något m
till ytte
ner. En
reflekti
föränd
positio
varje v
ett nöd
det var
ens be
stoppa
"sakern
ett slut

Begrep
koppla
fullstän
bara fö
len). D
gränsa

Woolgar (1988) och de så kallade "metodologiska problemen" ("methodological horrors") är omöjliga att lösa i empirisk forskning. Dessa problem är "svårigheter att dra slutsatser" (där varje representation alltid kan förstärkas genom olika uttryck för företeelsen), "indexikalitet" (där varje beskrivning är så nära knuten till specifika kontexter att beskrivningen måste ändras så snart som den överger ett visst fenomenens egenheter) och "reflexivitet" (där forskarens position påverkar företeelsen). Reflexiviteten fungerar i kraft av tingens indexikalitet och manifesteras i det sätt varpå våra statistiska beskrivningar kan vara användbara samtidigt som de aldrig är bindande. Det här verkar vara problem för den traditionella psykologin, men vi bör se dem som vitala processer och som resurser för att inrikta sig på verkliga problem och för att problematisera den verkliga världen.

Metodologiska problem

"Svårigheter att dra slutsatser" riktar vår uppmärksamhet på hur en fullständig beskrivning av en företeelse är omöjlig. Det finns alltid något mer som skulle kunna sägas, alltid skulle man kunna lägga till ytterligare ett lager av teoretiska och meta-teoretiska reflektioner. En socialt konstruktionistisk ansats fokuserar på hur vissa reflektioner blir "verkliga" för människor, och på möjligheter till förändring. En kritisk återblick, sedan en sammanställning av olika positioner och därefter en kritik är dialektiska kunskapskomplex i varje vetenskaplig gemenskap (även psykologin). Trots att detta är ett nödvändigt karaktärsdrag för vetenskapligt arbete avfärdar man det vanligtvis som trivialt. Detta problem betonar också tolkningens betydelse inom forskningen. Den humanistiska psykologin stoppar igen hålet genom att försöka nå det "autentiskt" verkliga, "sakerna i sig själva" och vid det stadiet kan tolkningen komma till ett slut.

Begreppet "indexikalitet" påminner oss om att en förklaring är kopplad till de omständigheter som den används i. Ord, fraser och fullständiga berättelser är aldrig oberoende av kontexten och vi kan bara förstå dem i relation till ett specifikt tillfälle (eller en rad tillfällen). Det är därför som den sociala konstruktionismen alltid begränsar sina beskrivningar till specifika kontexter, istället för att låt-

sas finna universella verkligheter dolda under ytan. Betydelsens och förklaringens "indexikalitet" är en konsekvens av "tolkningsklyftan", så den belyser att tolkningen är allestädes närvarande. Ett vedertaget sätt att göra detta på är att behandla det som ett enkelt tekniskt problem, ett problem som någon annan kommer att ta hand om. Den humanistiska psykologin försöker också att minska klyftan genom att avslöja upplevelsens underliggande "essentiella kvaliteter" som existerar oberoende av kontexten.

Det tredje metodologiska problemet, reflexivitet, påminner oss om att våra observationer påverkas av oss som observatörer, av vårt förhållande till det som observeras. Detta går utöver det sätt som våra förutfattade meningar riktar vår uppmärksamhet på vissa saker och får oss att bortse från andra, till hur vår plats i samma upplevelsefält som forskningsobjektet framkallar vad vi kan säga om det. Ett erkännande av reflexivitet får oss att fundera över de förändringar som en medvetenhet om oss som observatörer åstadkommer. Psykologin finner det återigen vanligtvis enklare att ignorera reflexivitet, eller åsidosätta dess betydelse som ett filosofiskt problem, som om det helt enkelt inte är vår avdelning. Här har humanismen varit användbar då den fått oss att ta reflexiviteten på allvar, men den skapar också några problem för oss. För när den får oss att vända oss om och fundera över vår plats i världen och vårt arbete som psykologer, hotar den att få oss att ifrågasätta det egna jaget vilket hindrar oss från att inta en position. Det finns just en sådan fara med de relativistiska formerna av social konstruktionism som fokuserar på språket och leker med det, istället för att göra något praktiskt och kritiskt med det.

Innebörder för forskningen

Den kritiska forskningen förvandlar de metodologiska problemen till metodologiska fördelar genom att den tar indexikalitet, reflexivitet och svårigheterna med att dra slutsatser på allvar som en del av socialt och mentalt liv och som en del av processen med att skapa kritisera kunskap. Detta har varit av stor vikt för utvecklingen av kvalitativ forskning inom psykologin (Banister m.fl., 1994).

Några av de endemiska problem som ansätter den traditionella forskningen inom psykologin kan bara angripas genom att man

bryter me
tan". Eko
eftersom
säger att
den verkl
trolla de
ofta ett so
samlas in
stämmels
exempel
blem då
föranleder
den gissni
uppgiften
bete sig s
några teor
Ett tredje
är att vän
"volunte
mer för a
vänligare
behov av
läggs då t
resultaten
att den av
farande u
inte vad v

Att arbeta
logisk val
ristics" på
oroa sig ö
ditet är d
rella psyk
ker och s
Det som
utsättning
viktigt att
tagaren" s

bryter med empirismen och istället arbetar med "tolkningsklyftan". Ekologisk validitet behandlas till exempel som ett problem eftersom empiriska psykologer är fångade i ett resonemang som säger att det enda sättet som vi kan få experimentet att bli så likt den verkliga världen som möjligt på är genom att isolera och kontrollera det ytterligare (Brunswik, 1947). Till detta argument läggs ofta ett som säger att ju fler exempel på subjekt eller beteenden som samlas in, desto lättare kommer man att kunna finna en överensstämmelse mellan fynden här och verkligheten där ute. Ett annat exempel utgör "demand characteristics" som behandlas som problem då de uppfattas som aspekter av forskningssituationen som föranleder "subjektet" att gissa vilken hypotesen är och svara enligt den gissningen (Orne, 1962). Här möter empiristerna den omöjliga uppgiften att skapa en situation där subjekten helt enkelt måste bete sig som om de också vore empirister, som om de inte hade några teorier om vad de håller på med och vad som görs med dem. Ett tredje problem introduceras ibland för att klara av detta och det är att vända empiristernas strålkastare mot subjektet och leta efter "volunteer characteristics" som avgör varför människor som kommer för att delta i ett experiment inte bara är yngre, smartare, vänligare och mindre konservativa, utan också uppvisar ett stort behov av godkännande (Rosenthal, 1965). En annan tolkningsnivå läggs då till för att förklara egenheter i de psykologiska forskningsresultaten, men det är en tolkningsnivå som skapats för att försäkra att den avsiktliga självmedvetna tolkningsaktiviteten i sig själv fortfarande undersöks. Här är det subjektet som ses som problemet, inte vad vi gör.

Att arbeta med "tolkningsklyftan" är att också ställa frågor om ekologisk validitet, "demand characteristics" och "volunteer characteristics" på ett annat sätt, men nu hålla dem öppna istället för att oroa sig över deras risker för forskningen. Frågan om ekologisk validitet är det centrala när det handlar om validitet inom den generella psykologin och kan angripas genom att man i detalj undersöker och specificerar den aktuella företeelsens särskilda egenskaper. Det som vi kallar "demand characteristics" är de nödvändiga förutsättningarna för att forskningen ska kunna äga rum och det är viktigt att fundera över hur "den intervjuade" eller "forskningsdeltagaren" stimuleras att tänka på och teoretisera kring forskningsfrå-

gan. Att tala om frivilliga karaktäristika är ett ganska klumpigt och mekanistiskt sätt att rikta uppmärksamheten på det aktuella fallets särskilda kvaliteter, antingen fallet är en person, en grupp, en institution eller en ideologisk form. Kritiska forskare föredrar ofta intensiva fallstudier därför att de gör det möjligt för dem ta hänsyn till problemets detaljer, deltagarnas inblandning och det insamlade materialet. En del författare av vetenskapsfilosofi skulle hävda att en intensiv fallstudie i själva verket är nyckeln till god forskning inom naturvetenskaperna och att psykologin borde lära sig vad som verkligen händer där om den själv vill vara vetenskaplig (Harré och Secord, 1972). Dessa sätt att närma sig problemen minskar inte "tolkningsklyftan", men de undersöker vilket skapande arbete som görs för att klara dess bestående verklighet i socialt och mentalt liv och dess återspeglning i handling och upplevelse.

Vi måste dock också fundera på reflexiviteten. Trots att de humanistiska ansatserna uppmuntrar oss att ta reflexiviteten på allvar behöver vi grunda den i en förståelse av makt och social praktik.

Reflexivitet, politik och makt inom den psykologiska forskningen

Ett symptom på relativistisk diskurs inom psykologin är att det ofta finns en enkel strävan efter "reflexivitet" för att lösa de problem inom disciplinen som handlar om politik och makt (till exempel Potter, 1998). En del författare inom den diskursanalytiska traditionen strävar också efter reflexivitet, även om de annars är extremt misstänksamma mot allt som verkar vara terapeutiskt – och det i sådan grad att de anklagar alla som talar om subjektivitet av något slag för att "halka in" i den humanistiska psykologin. Reflexiviteten uppfattas ofta vara en slags rymd som vi kan fly in i, som om vi sedan skulle kunna betrakta disciplinen på avstånd. Ibland ses reflexiviteten som ett lösningsmedel där man kan lösa upp psykologins vanhedrande aspekter. Att fundera över och att tänka tillbaka på en fråga är en värdefull och nödvändig del av dekonstruktivt och diskursivt terapeutiskt arbete och anses belysa och lösa alla problem.

Jag ka
som d
att de
vi, so
att jag
vill dr
reflekt
och so
(1976,
reflekt
följer
Reflex
alltför
och b
medan
får in
håller

Fouc

Några
passiv
sen av
ibland
blir et
1980;

Fouca
överva
en för
(Ingle
glöms
analys
heter
1995).
hur ps
der för
och up

Kopiering

Jag karikerar en del här, men jag vill uppmärksamma det misstag som de radikala inom disciplinen ibland gör när de föreställer sig att det räcker med att bara vända sig bakåt och reflektera över vad vi, som forskare eller utövare, gör. Jag vill också snabbt poängtera att jag inte bestrider en kritisk reflektion av våra handlingar och jag vill dra en skiljelinje mellan reflexiviteten som sådan och kritisk reflektion. Medan reflexiviteten är något som härrör från jagets inre och som är en del i allt plågsamt bekännelsearbete, vilket Foucault (1976, 1981) på ett så lysande sätt beskriver, så spårar den kritiska reflektionen de subjektiva investeringar vi gör i vårt dagliga liv och följer dem till de nätverk av institutionell makt som behärskar oss. Reflexiviteten kan vara en passivt begrundande företagsamhet som alltför ofta lyckas paralysera individer när de tar ansvar för smärtan och bekymren under smärtsamma och svåra omständigheter, medan den kritiska reflektionen är en aktiv rebellisk handling som får individerna att agera då de identifierar den maktutövning som håller dem på plats.

Foucault, praktik och mot-praktik

Några av psykologins mest kritiska arbeten hotar att falla in i ett passivt reflekterande över disciplinen och även då det gäller analysen av makt och motstånd. Ett typexempel är hur Foucaults arbete ibland omtolkas, så att det istället för att vara ett hot mot makten blir ett undvikande av politisk handling (till exempel Minson, 1980; Soyland och Kendall, 1997).

Foucault är särskilt viktig för oss därför att hans beskrivning av övervakning och bekännande i den västerländska kulturen, som är en förklaring till utvecklingen av "psy-komplexet" ("psy-complex") (Ingleby, 1985; Rose, 1985), kommer från disciplinens hjärta. Det glöms ofta bort att Foucault var utbildad psykolog och att hans analys av den individuella identiteten grundades i kliniska erfarenheter från psykiatriska avdelningar och fängelser (Parker, m.fl. 1995). Foucaults arbete markerar en vändpunkt, både när det gäller hur psykologiska objekt kan uppfattas och vilka metoder vi använder för att förstå de objekten. Hans huvudintresse var hur vi förstår och upplever avvikelser och smärta. De sätt som vi förklarar olika

sorters psykologiska funktioner på måste nu även innefatta en reflektion över det kategorinätverk som skiljer det som är normalt från det som är onormalt (Parker m.fl., 1995). Psykologin är en mäktig aktör i detta nätverk, ett nätverk som Foucault såg som skapat av vad han kallade "dividing practices". Hans ansats betonar hur psykologins teori och praktik möts i förebyggande, terapeutiska och vårdande miljöer för att specificera hur personlig upplevelse ska definieras och behandlas.

Hur vi uppfattar psykologins arbete, och vikten av vad Foucault (1977) skulle komma att kalla "mot-praktik" i och mot disciplinen, påminner oss också om att han var en exemplarisk "engagerad intellektuell". Många av oss som nu använder hans arbete inom psykologin har insett att det helt enkelt inte är möjligt att göra det i god tro, om vi inte också utvecklar en mot-praktik. Organisationen "Psychology Politics Resistance" är ett resultat av många skilda politiska uppfattningar (Reicher och Parker, 1993), men Michel Foucaults ande är en viktig förenande länk. Det är passande att det är så här som hans arbete som akademiker och aktivist dyker upp igen inom psykologins värld.

Jag skulle vilja hålla fast vid en variant av reflexiv aktivitet som en förutsättning för, och som nödvändig följeslagare till, politik utanför och innanför psykologin. Den kritiska reflektion jag har beskrivit för med sig reflexivitetens bästa och mest progressiva element. Liksom vilket annat angreppssätt som helst använder vi Foucault som en del i en övergångsstrategi för att tvinga psykologerna till förändring.

Att konstruera kritisk reflexiv humanism inom psykologin

Vi har nått den punkt där vi kan knyta ihop några av de problem som psykologin lägger fram och rekonstruera dem som frågor som den kritiska forskningen kan ägna sig åt. Ett av de huvudsakliga resultaten av denna kritiska reflektion kring hur psykologin finns i tolkningsarbetet är att den gör det möjligt för oss att tydligare för-

mulera vad men
nierar vad "vete
vetenskapen so
vi tillåter oss sj
glömma vad de
oss till psykolog

Låt oss nu avslu
tionismens huv
kologin som ha
het sociologi oc
dessa frågor på
utgör sig för att
ket avfärdar de
själv bibehåller.
mer användbar

Agens och so

Vi måste ta sub
längre för att se
med den unders
agens som unde
rikta sin uppmär
viduellt navel ska
tionell fråga, int
Det har förekom
ella psykologin o
viden varit alltfö

Medan den syn
bidrag till psyke
hur betydelser
måste vi vara fö
följt med den. I
vade med agens
med signifikant
genomgående re
rätthålls i den sy

mulera vad mer vi vill ha ut av forskningen. När disciplinen definierar vad "vetenskap" är på ett begränsat sätt som låtsas ha naturvetenskapen som förebild, så definierar den också vilka önskningar vi tillåter oss själva att uttrycka. Som en följd av det kan vi lätt glömma vad det var som fick många av oss att ursprungligen söka oss till psykologin.

Låt oss nu avsluta med att blicka tillbaka på den kritiska konstruktionismens huvudpunkter. Några versioner av den diskursiva psykologin som har hämtats från psykologins nära grannar, i synnerhet sociologi och mikrosociologi, har ofta misslyckats med att ta dessa frågor på allvar. Ibland har vi bara lämnats med något som utgör sig för att vara ett progressivt alternativ, men som i själva verket avfärdar de problem som psykologin står inför och som den själv bibehåller. Jag kommer att beskriva tre komponenter för en mer användbar forskning.

Agens och social handling

Vi måste ta subjektiviteten på allvar, men vi behöver gå ett steg längre för att se hur forskarens subjektivitet påverkar och förenas med den undersöktes subjektivitet, och i synnerhet, vilka former av agens som underlättas eller hindras i processen (Parker, 1998). Att rikta sin uppmärksamhet mot subjektivitet får inte resultera i individuellt navelskåderi. Det betyder att det bör betraktas som en relationell fråga, inte som en som bara uppehåller sig inom individen. Det har förekommit försök att betona agensen inom den individuella psykologin det senaste decenniet, men ofta har vädjan till individen varit alltför enkel.

Medan den symboliska interaktionismen har gett användbara bidrag till psykologiska uppfattningar om jagidentitet och visat hur betydelser är delade symboliska resurser (Mead, 1934), så måste vi vara försiktiga med de föreställningar om agens som har följt med den. Det är alltför lätt att påstå att människor är begåvade med agens eller att säga att detta är skapat genom interaktion med signifikanta andra. Ett nästa steg skulle säkerligen vara en genomgående redogörelse för hur olika former av konsensus upprätthålls i den symboliska interaktionen och hur agensen opererar

lika mycket genom motstånd som genom det okomplicerade användandet av en mystisk mänsklig gåva. Uppmärksamheten på subjektivitet leder oss till att fråga efter ganska sofistikerade redogörelser om agens.

Tolkning och teori

Om vi tar den redan tolkade sociala och psykologiska verkligheten som utgångspunkt måste vi ta nästa steg och leta efter teoretiska ramar som kan hjälpa oss att förstå redogörelserna. Tolkningen styrs av implicita teorier kring jaget och världen, även när man försöker av undvika att teoretisera. Ett av etnometodologins misstag var till exempel att låtsas att man kunde klara sig utan den stora teorin ("grand theory") eftersom den alltid återupprepade aktiviteten och behandlade "prestationer som saker" (Garfinkel, 1967). Denna vägran att acceptera teori leder oss in på rena beskrivningar av beteende som alltför ofta innebär nästan detsamma som själlös empirism (Harré, 1981).

Psykologer som vänder sig till den kritiska forskningen undviker ibland teori helt och hållet som en reaktion på de dehumaniserade människomodeller som de tvingats stå ut med. Förfäktandet av en enkel humanism och försvar för okomplicerad subjektivitet medför sedan en vägran att utveckla redogörelser som inte fullständigt stämmer överens med forskningsdeltagarnas omedelbart upplevda livserfarenheter. Etnometodologin är en av slutpunkterna i denna tankegång. En förståelse av den makt som psykologiska modeller åtnjuter kan inte utvecklas om man vägrar att gå bortom vardagliga redogörelser och om man behandlar all teori som totaliserande och återupprepande. Som ett sätt att hantera "tolkningsklyftan" behöver vi utveckla användbar teori.

Reflexivitet, kunskap och makt

De redogörelser vi samlar ihop inom den kritiska forskningen, språket vi studerar och språket vi studerar det med är samtliga kunskapsformer som förmedlar rätten att veta och rätten att tala till

olika männ
en härskan
det sunda f
disciplin so
förekommi
skapsforme
fungerar id
ling. Förflyt
"sociala rep
särskilt vikt
paradigmet
tioner. Det
kunskapsfo
rerna rama

Det måste
tingliga ve
för att se p
gerar i mak
mer behov
måste vara
ten. Detta
skap.

Den social
det av en l
hur var och
olika form
och tagen
plexitet oc
acceptera
och som s
vara huma
retiskt sof
psykologi
av teorier
förkroppsl

olika människor i olika sociala positioner. Vetenskapens roll, som en härskande diskurs, en sorts kunskap som privilegieras framför det sunda förnuftet, är ofta omstridd inom psykologin som är en disciplin som tycker om att se sig själv som en vetenskap. Det har förekommit försök att begreppsliggöra relationen mellan olika kunskapsformer och hur fördelningen av representationer av världen fungerar ideologiskt för att starta eller stoppa vissa former av handling. Förflyttningen från individuell kognition till studiet av delade "sociala representationer" i inflytelserik fransk forskning har varit särskilt viktig, i en sådan utsträckning att författare inom det "nya paradigmet" påstod att de också alltid studerat sociala representationer. Det finns också en oro över hur reifierade och gemensamma kunskapsformer fungerar i samhället och hur de ger de sociala aktörerna ramar för att förstå sig själva (Moscovici, 1976).

Det måste dock sägas att en stor del av detta arbete tenderar att förtingliga vetenskapen som om den vore en speciell kunskap, istället för att se på de institutioner som den är innesluten i, hur den fungerar i maktens tjänst genom diskursiva praktiker. Alla kunskapsformer behöver ifrågasättas, behandlas som problematiska och vi måste vara uppmärksamma på hur kunskapen är kopplad till makten. Detta skulle vara en tredje komponent hos god frigörande kunskap.

Den sociala konstruktionismen har varit ovärderlig för utvecklandet av en kritisk psykologi och den inbjuder oss att reflektera över hur var och varannan psykologisk upplevelse vi erfar har skapats av olika former av diskurs och handling, snarare än att vara bestämd och tagen för given. Den får oss att tolka det mänskliga livets komplexitet och fråga oss hur det har blivit som det är, istället för att acceptera antaganden som vidarebefordrats av det sunda förnuftet och som sedan upplevs vara sanna. Det betyder också att om vi ska vara humanistiska i vårt arbete, så måste vi vara det på ett mer teoretiskt sofistikerat sätt än vad som förespråkas av den humanistiska psykologin. Vi behöver en komplex humanism, tolkning som stöds av teorier som tar makt på allvar och en kritisk reflexivitet som är förkroppsligad och grundad i olika former av praktik.

Referenser

- Antaki, C. och Widdiecombe, S. (red.) (1998): *Identities in talk*. London: Sage.
- Ayer, A. J. (red.) (1968): *The Humanist Outlook*. London: Sage
- Banister, P., Burman, E., Parker, I., Taylor, M. och Tindall, C. (1994): *Qualitative Methods in Psychology*. Buckingham: Open University Press.
- Brunswik, E. (1947): *Systematic and Unrepresentative Design of Psychological Experiments with Results in Physical and Social Perception*. Berkeley: University of California Press.
- Bugental, J. och Thomas, J. (1967): *Challenges of Humanistic Psychology*. New York: McGraw-Hill.
- Burman, E., Aitken, G., Alldred, P. m.fl. (1996): *Psychology Discourse Practice: from Regulation to Resistance*. London: Taylor och Francis.
- Derrida, J. (1978): *Writing and Difference*. London: Routledge och Kegan Paul.
- Edwards, D. och Potter, J. (1992): *Discursive Psychology*. London: Sage.
- Foucault, M. (1976): *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. Harmondsworth: Penguin.
- Foucault, M. (1977): *Language, Counter-memory, Practice: Selected Essays and Interviews*. Oxford: Blackwell.
- Foucault, M. (1981): *The History of Sexuality, Volume I: An Introduction*. Harmondsworth: Penguin.
- Garfinkel, H. (1967): *Studies in Ethnomethodology*. New York: Prentice Hall.
- Greening, T. (1998): Five postulates of humanistic psychology. *Journal of Humanistic Psychology*, 38(1): 9.
- Harré, R. (1979): *Social Being: A Theory for Social Psychology*. Oxford: Basil Blackwell.
- Harré, R. (1981): The positivist-empiricist approach and its alternative. I Reason, P. och Rowan, J. (red.) *Human Inquiry: A Sourcebook of New Paradigm Research*. Chichester: Wiley.
- Harré, R. (1983): *Personal Being: A Theory for Individual Psychology*. Oxford: Basil Blackwell.
- Harré, R. och Secord, P. F. (1972): *The Explanation of Social Behaviour*. Oxford: Basil Blackwell.

Henrique
(1984
Subjec
Ingleby, I
Resear
Knight, M
Lerman, I
que o
Ballou
praisa
Maslow, A
worth
Mead, G.
Social
Minson, J
power
Moscovic
uppla
Nevill, D.
York:
Novack, C
Press.
Orne, M.
experi
and th
Parker, I.
End It.
Parker, I.
8(11);
Parker, I. (I
I. (red.
Parker, I. (I
facts.
Londo
Parker, I.,
Smith,
Potter, J. (I
I. (red.
Sage.

- Henriques, J., Hollway, W., Urwin, C., Venn, C. och Walkerdine, V. (1984): *Changing the Subject: Psychology, Social Regulation and Subjectivity*. London: Methuen.
- Ingleby, D. (1985): Professionals and socializers: the 'psy complex'. *Research in Law, Deviance and Social Control*, 7: 79-109.
- Knight, M. (red.) (1961): *Humanist Anthology*. London: Pemberton.
- Lerman, H. (1992): The limits of phenomenology: a feminist critique of the humanistic personality theories. I Brown, L. S. och Ballou, M. (red.) *Personality and Psychopathology: Feminist Reappraisals*. New York: Guilford Press.
- Maslow, A. (1973): *The Farther Reaches of Human Nature*. Harmondsworth: Penguin.
- Mead, G. H. (1934): *Mind, Self and Society: From the Standpoint of a Social Behaviorist*. Chicago: Chicago University Press.
- Minson, J. (1980): Strategies for socialists? Foucault's conception of power. *Economy and Society*, 9(1): 1-43.
- Moscovici, S. (1976): *La Psychoanalyse: Son Image et Son Public*. 2:a upplagan. Paris: Presses Universitaires de France.
- Nevill, D. D. (red.) (1977): *Humanistic Psychology: New Frontiers*. New York: Gardner Press.
- Novack, G. (1983) *Humanism and Socialism*. New York: Pathfinder Press.
- Orne, M. T. (1962): On the social psychology of the psychology experiment: with particular reference to demand characteristics and their implications, *American Psychologist*, 17: 776-83.
- Parker, I. (1989): *The Crisis in Modern Social Psychology, and How to End It*. London: Routledge.
- Parker, I. (1995): Michel Foucault, psychologist. *The Psychologist*, 8(11): 214-16.
- Parker, I. (1997): Discursive psychology. I Fox, D. och Prilleltensky, I. (red.) *Critical Psychology: An Introduction*. London: Sage.
- Parker, I. (1998): Qualitative data and the subjectivity of "objective" facts. I Dorling, D. och Simpson, L. (red.) *Statistics in Society*. London: Arnold.
- Parker, I., Georgaca, E., Harper, D., McLaughlin, T. och Stowell-Smith, M. (1995): *Deconstructing Psychopathology*. London: Sage.
- Potter, J. (1998): Fragments in the realization of relativism. I Parker, I. (red.) *Social Constructionism, Discourse and Realism*. London: Sage.

- Potter, J. och Wetherell, M. (1987): *Discourse and Social Psychology: Beyond Attitudes and Behaviour*. London: Sage.
- Prilleltensky, I. och Fox, D. (1997): Introducing critical psychology: values, assumptions, and the status quo. I Fox, D och Prilleltensky, I. (red.) *Critical Psychology: An Introduction*. London: Sage.
- Racevskis, K. (1983): *Michel Foucault and the Subversion of Intellect*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Reason, P. och Rowan, J. (red.) (1981): *Human Inquiry: A Sourcebook for New Paradigm Research*. Chichester: Wiley.
- Reicher, S. och Parker, I. (1993): Psychology politics resistance – the birth of a new organization, *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 3: 77–80.
- Richardson, F. C. and Powers, B. J. (1997): Critical theory, post-modernism, and hermeneutics: insights for critical psychology. I Fox, D. och Prilleltensky, I. (red.) *Critical Psychology: An Introduction*. London: Sage.
- Rogers, C. (1961): *On Becoming a Person: A Therapist's View of Psychotherapy*. London: Constable.
- Rose, N. (1985): *The Psychological Complex: Psychology, Politics and Society in England 1869–1939*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Rosenthal, R. (1965): The volunteer subject. *Human Relations*, 18: 389–406.
- Rowan, J. (1994): *A Guide to Humanistic Psychology*, 2:a utgåvan. London: Association for Humanistic Psychology in Britain.
- Shotter, J. (1993): *Cultural Politics of Everyday Life*. Buckingham: Open University Press.
- Soyland, A. J. och Kendall, G. (1997): Abusing Foucault: methodology, critique and subversion, *British Psychological Society History and Philosophy of Psychology Section Newsletter*, 25: 9–17.
- Wann, T. W. (red.) (1964): *Behaviorism and Phenomenology: Contrasting Bases for Modern Psychology*. Chicago: Chicago University Press.
- Waterhouse, R. (1993): Wild women don't have the blues': a feminist critique of "person-centred" counselling and therapy, *Feminism and Psychology*, 3(1): 55–71.
- Woolgar, S. (1988): *Science: the Very Idea*. Chichester: Ellis Horwood.

3 En kris i socialt arbete

Carla Will

Kapitlet

Den anglo-amerikanska djupt reducerade kategorier, som patologier. I som potentiellt beteendemo inriktar sig på visar hur de rare än avslöjande struktionistiska vistiska reduktion i relation till "intelligens" dela in, t.ex. (1995). I detta kändet vara dominerande

De konstruerade dekonstruerade alternativa tionismen för givet, men (riella) strukturen